

Cumhuriyet Devrimi'nin Yolu Atatürk Bulvarı

Güven DİNÇER
Anayasa Mahkemesi Emekli Başkan Vekili

“...Bulvarın son on beş yılda yaşadığı en olumsuz değişim, Bulvarın insanlardan uzaklaştırılıp araçlara terk edilmesi ve taşıt trafiğinin hızlandırılmasıdır. Alt ve üst geçitler ile yalnızca kent çirkinleştirilmekle kalmadı, aynı zamanda insanların hareketi de güçleştirildi. Bunlar yalnızca taşıt trafiği düşünülerek yapıldı. İnsan düşünülmedi. Bunları planlayanlar, güzellik anlayışını, kentin tarihini ve kimliğini bir tarafa ittiler. Kentin en güzel bulvarları ve meydanları delik deşik edilerek hızla akıp giden taşıtlara terk edildi...”

“...Yenişehir ve Ankara'nın kültür ve sanat yaşamında Ankara Atatürk Lisesi'nin yetiştirdiği gençlerin önemli bir yeri vardır. Yenişehir'de oturan bir grup Atatürk Lisesi genç 1952 yılında MAVİ isimli bir edebiyat dergisi çıkardılar. Derginin kurucuları Bekir Çiftçi, Teoman Civelek, Ülkü Arman ve Umran Kıratlı liseyi dört arkadaşlılar. Mavi, ellili yıllarda edebiyat dünyamıza yeni bir ses ve soluk getirdi. Mavi topluluğuna kuruluşundan kısa bir süre sonra, bir sanatçı usta, dost ağabey katıldı: Atilla İlhan, o çevredeki gençler üzerinde etkili oldu.

Mavi Dergisi'nde, ileriki yıllarda sanat dünyasında önemli yerlere gelecek olan, Ahmet Oktay, Yılmaz Gruda, Fikret Hakan, Güner Sümer, Hasan Pulur ve Hilmi Yavuz gibi o günün genç isimleri de yazdılar.

Mavi 26 sayı çıktı. Mavi adı, Cumhuriyet Ankara'sının kültür ve sanat yaşamında, tatlı, heyecanlı ve gençlik dolu bir anı olarak kaldı...”

Ankara nasıl Türkiye'nin kalbi ise Atatürk Bulvarı ve çevresi de Ankara'nın kalbidir. Kuruluşundan başlayarak yeni Ankara'nın planlanmasında Atatürk Bulvarı Ankara'nın kalbi olarak düşünülmüş ve gelişme bu yönde olmuştur. Ankara'nın imarı ve Başkent olarak kurulma süreci ile Atatürk Bulvarının ve çevresinin bir Cumhuriyet kurumu ve yaşam biçimi olarak Ankara'nın sosyal hayatında yerini alması ve kurumlaşması arasında büyük bir paralellik vardır.

Atatürk Bulvarı ve Yenişehir

Her ülkede, dünyanın büyük ve tarihi kentlerinde ve başkentlerinde ve Başkent Ankara'da da simgeye dönüşmüş meydanlar, caddeler ve sokaklar vardır. Bu mekanları yalnız o kentin insanları değil bütün ülke bilir ve tanır. Çünkü bu mekanlar ülke tarihi ile ilgili anılarla yüklüdür. Buraları, ülkenin güzelliklerinin, kültür ve sanatının sergilendiği ve insanların birbirleri ile buluştuğu ve kaynaştığı, kent insanının ve hemşehrisinin yaşamını kendince sürdürdüğü alanlardır. Atatürk Bulvarı ve onun çevresinde kurulan Yenişehir, bu mekanları barındıran, Cumhuriyetin ve Ankara'nın kuruluşundan bugüne gelen 90 yılın coşku, özlem ve anılarıyla dolu uzun bir öyküdür.

Atatürk Bulvarı'nın Doğuşu ve Yapılanması

Atatürk Bulvarı'nın başlangıç yolunu oluşturan Bankalar Caddesi. Bu yol bir dönem Necati Bey Caddesi olarak isimlendirilmiştir. Solda Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası (Giulio Mongeri, 1926-1929), sağda Tekel Baş Müdürlük Binası (Giulio Mongeri, 1928), Sanayi Mektebi ve ilerde Posta Sarayı.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk Bulvarının ve Yenişehir'in yapımına başlandı. Bulvarın planlanmasında ve yapımındaki temel düşünceyi şöyle açıklayabiliriz:

Kentin ilk merkezi ve çevresi ile yeni kurulmakta olan Yenişehir'i birbirlerine bağlamak ve eski kent ile yeni kenti bütünleştirmek. Yeni yapılacak Bulvar üzerinde Ulus'tan Çankaya'ya kadar kenti en güzel binalarla donatmak ve Bulvar üstünü ve çevresini yeşil alanlar ve anıtlarla süslemek.

Bulvarın başlangıç noktası olan Ulus Meydanı'ndan itibaren Yenişehir'e doğru çoğu kamuya ait olmak üzere Bulvar üzerinde yapılan bina ve yeşil alan ile anıtları şöyle sıralayabiliriz:

Ulus Gençlik Parkı kavşağına kadar; Merkez Bankası, Ziraat Bankası, Etibank, (Vakıflara ait bina), Osmanlı Bankası, Posta Sarayı, Emlak Kredi Bankası, Vakıflar Başmüdürlüğü Binaları.

Gençlik Parkı Kavşağı, Opera Kavşağı arası; Belediye Tesisleri (İtfaiye ve Hastane), İller Bankası, Hukuk Fakültesi Binası (şimdi Vakıf Eserleri Müzesi), Sergi Evi (sonradan Opera Binası).

Opera kavşağı Sıhhiye Arası; Türk Hava Kurumu, Radyoevi, İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Belediye Otobüs Garajları (şimdi Abdi İpekçi Parkı), Bulvar ile Bulvarı takiben akan İncesu Deresinin öbür tarafındaki Ambarlar Yolu (bugün Adalet Sarayı), sonradan yıkılan Hububat Silosu ve Tekel Ambarları.

Bulvarın Opera-Sıhhiye arasında kalan bölümünün Eski Ankara-Samanpazarı yönünde; Gazi Lisesi, Ticaret Lisesi, Kız Lisesi, Numune Hastanesi, Türk Ocağı (Halkevi), Etnoğrafya Müzesi, Hava Kuvvetleri Binaları.

Sıhhiye Kızılay arası Bulvar üzerinde; Sağlık Bakanlığı, Sıhhiye'den Kızılay'a kadar iki taraflı sıralanan apartmanlar (bugün iş hanları), Orduevi, Danıştay Kızılay Binaları, Zafer Parkı ve Anıtı.

Sıhhiye Kızılay, Kolej arası; Tek ve iki katlı konutlar ile Hıfzıssıhha Okulu ve Tesisleri, Türk Eğitim Derneği Okulları.

Kızılay Bakanlıklar arası; Güven Park, Güven anıtı, Bakanlıklar Yerleşkesi, Tarım Bakanlığı ve TBMM.

Bakanlıklar, Kavaklıdere arası; Sefaretlere ayrılan ve tahsis edilen alanda Rusya, Almanya, İtalya, Bulgaristan, Macaristan, Mısır, Yugoslavya, Polonya, Çekoslovakya ve ABD sefaret binaları.

Yapılan devlet ve kamu destekleri ve tahsisleri ile kurumlara ve sivil toplum örgütlerine verilen binalar; Türk Hukuk Kurumu, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Türk Ekonomi Kurumu, Muallimler Birliği, Türk Eğitim Derneği gibi.

Yenişehir'deki diğer kamu yapıları; Dikmen yolundaki Harp Okulu Binaları, Yedeksubay Okulları (bir bölümü bugün Kara Kuvvetleri Komutanlığı), Anıttepe'deki Polis Koleji ve Jandarma Tesisleri, Sarar İlkokulu, Namık Kemal İlk ve Ortaokulu, Mimar Kemal İlk Okulu ve Atatürk Lisesi.

Atatürk Bulvarı'nda Yaşam ve Altın Yıllar

Bütün bunlar ve yaratılan güzellikler yalnız fiziki bir planlama ve yapılanma ile gerçekleşmedi. Bulvar ve çevresinde toplanan kültür ve sanat kurumları ile sosyal yaşam merkezleri, Bulvarda Cumhuriyetin kurucularının özlediği canlı bir kültür, sanat ve yaşam ortamını oluşturdular.

Atatürk Bulvarı ve Yenışehir'de planlanan hedefe 1938 yılında geniş çapta ulaşıldı. Yapımı devam eden binalar da 1940'lı yıllarda tamamlandılar. 1950'li yıllara gelindiğinde Ulus'tan başlayarak Kızılay ve Bakanlığa doğru Bulvar ve çevresinde yer alan bütün kurumlar (Kamu kurumları, bankalar, eğitim kurumları, sağlık tesisleri ve sosyal kurumlar) kuruluşlarını tamamlayarak işler hale gelmişlerdi. Ayrıca Kızılay'ın Cebeci ve Beşevler-Bahçelievler yönündeki yol ve ulaşım bağlantıları tamamlanmıştı. Bu bağlantılar ile 1940'lı yıllara doğru eğitimlerine Cebeci'de yeni binalarında devam eden Hukuk ve Siyasi Bilgiler Fakültelerinin ve 1946 yılında eğitime başlayan Tıp Fakültesinin, 1943'den sonra Beşevler'de eğitime başlayan Fen Fakültesi ve Ankara'nın Cumhuriyetin en eski eğitim kurumlarından olan Gazi Eğitim Enstitüsü ve teknik okullar yerleşkesinin Kızılay ile olan sosyal ve yaşam ilişkileri kuruldu ve gelişti. 1957 yılında yapılan yeni imar planı ve 1959 yılında Atatürk Bulvarı ile Gazi Mustafa Kemal Bulvarında başlayan yol düzenlemeleri, yol genişletmeleri çalışmalarına, Yenışehir'deki yüksek katlı binaların yapım sürecinin başlamasına kadar Bulvar ve çevresi imar ve yapılanma yönünde en asude yıllarını yaşadı. Bütün bunlar ve yaratılan güzellikler yalnız fiziki bir planlama ve yapılanma ile gerçekleşmedi. Bulvar ve çevresinde toplanan kültür ve sanat kurumları ile sosyal yaşam merkezleri, Bulvarda Cumhuriyetin kurucularının özlediği canlı bir kültür, sanat ve yaşam ortamını oluşturdular. Bu oluşumun altında yatan yaşam merkezleri ve etkinliklerini şöyle sıralayabiliriz; Sinemalar, tiyatrolar, müzik etkinlikleri, kitapçılar, kültür heyetleri ve kitapları, sergi alanları, Sanat Sevenler Derneği, güzel ve kaliteli mal satan mağazalar, pastaneler, Piknik ve benzeri ayaküstü yiyecek servisi yapan işletmeler, Sakarya çevresinde yer alan lokantalar, konaklama tesisleri, gece kulüpleri, atkestanesi ağaçları ile yeşillendirilmiş Bulvarda yapılan akşamüstü gezileri ve Yenışehirli gençlerin kurduğu Yenışehir Spor Kulübü.

.....

Yenışehir'de bir Sanat Dergisi: MAVİ

Yenışehir ve Ankara'nın kültür ve sanat yaşamında Ankara Atatürk Lisesi'nin yetiştirdiği gençlerin önemli bir yeri vardır. Yenışehir'de oturan bir grup Atatürk Lisesi genç 1952 yılında MAVİ isimli bir edebiyat dergisi çıkardılar. Derginin kurucuları Bekir Çiftçi, Teoman Civelek, Ülkü Arman ve Umran Kıratlı liseli dört arkadaşlılar. Mavi, ellili yıllarda edebiyat dünyamıza yeni bir ses ve soluk getirdi. Mavi topluluğuna kuruluşundan kısa bir süre sonra, bir sanatçı usta, dost ağabey katıldı: Atilla İlhan, o çevredeki gençler üzerinde etkili oldu.

Mavi Dergisi'nde, ileriki yıllarda sanat dünyasında önemli yerlere gelecek olan, Ahmet Oktay, Yılmaz Gruda, Fikret Hakan, Güner Sümer, Hasan Pulur ve Hilmi Yavuz gibi o günün genç isimleri de yazdılar.

Mavi 26 sayı çıktı. Mavi adı, Cumhuriyet Ankarası'nın kültür ve sanat yaşamında, tatlı, heyecanlı ve gençlik dolu bir anı olarak kaldı.

.....

Atatürk Bulvarı Boyunca ve Yenışehir'de Yaşanan Olumsuz Değişim

Atatürk Bulvarı'nın en güzel günlerini yaşadığı ve Ankara'nın yaşam merkezi olduğu yıllarda, Atatürk Bulvarı'nın ışıltısını karartan iki önemli gelişme yaşandı; 1957 yılında yürürlüğe giren Ankara'nın yeni imar planı ve uygulamaları ile 1959 yılında Kızılay Meydanı ve Bulvarda başlayan yol genişletme çalışmaları ve sonuçları. Bunun yanında Bulvar üzerinde yer alan Cumhuriyet Dönemi yapılarının bazılarının yıkılarak, yeni ve çok katlı binaların yapılması, 1959'da başlayan Ulus ve Karaoğlan Çarşılarının istimlakı ile ticari alanın Ulus'tan Yenişehir'e kayması, Bulvarda Gökdelen ve özel izinli çok katlı inşaatın başlaması, raylı toplu taşımanın kurulma ve yaygınlaşmasındaki gecikmeleri gibi etkenlerle Bulvar ve Kızılay, o yıllardaki güzelliğini ve yaşam merkezi olma özelliğini kaybetti. Yığınların geçiş yeri haline geldi.

Yeni İmar Planı

1957 yılında kabul edilen Ankara'nın yeni imar planı uygulamalarının başlaması ile Yenişehir ve Bulvarda bir yıkım ve yeniden yapılaşma dönemi başladı. Yenişehir'in kuruluşunda konut olarak yapılan tek ve iki katlı binalar yıkılarak, yerlerine genelde beş veya yedi katlı binalar yapılmaya başlandı. Bulvardaki dört katlı blok apartmanlar ise dokuz katlı iş hanlarına veya iş merkezlerine dönüştürüldü. Bu süreç çok hızlı yaşandı. Artan ekonomik güç sayesinde imar planı değişiklikleri, kuruluştan daha çabuk bir sürede gerçekleşti. Değişim çok radikal oldu. Öyle ki Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan tek ve iki katlı binaların hemen hemen tamamı yıkıldılar. Ne acıdır ki bir teki bile bu günlere kalmadı. Yenişehir'in yeşil görünümü tamamen değişti. Tek ve iki katlı evlerin bahçeleri betonlaştı. Altyapı ve yollar yetersiz kaldı. araç sayısının artması ile bu olumsuzluklar katlandı. Bulvarın Kavaklıdere yönünde özel imar izinleri ile Gökdelen tipi binalar olan TÜBİTAK, Emekli Sandığı İş Hanı, Ankara Oteli ve Sanayi Odası gibi binalar Bulvarın görünümünü bozdu.

Bulvarda Yol Genişletilmesi

1959 yılında başlayan Kızılay, Bulvar ve Gazi Mustafa Kemal Bulvarı boyunca başlayan yol genişletilme çalışmaları, Bulvarın Ulus ve Kavaklıdere arasındaki yapısını değiştirdi. Yol çalışmaları sonunda Bulvarın ortasındaki yeşil refüjün tamamı kalkarak yerini dar bir şerit halindeki çift yol ayırımına dönüştü. Ayrıca binaların önündeki yola olan mesafe kısaldı. Bulvardaki apartmanların altındaki iş yerlerince kullanılan apartman önü alanlar kalktı. Yola katılan yaya kaldırımları binaların içine geldi. Bunun sonucunda Bulvarda pastane ve kafelerin önündeki açık hava oturma alanları kendiliğinden yok oldular.

Bulvardaki Tarihi Binaların Yıkımı ve Eklemelerle Yozaştırılması

Atatürk Bulvarı, üzerinde Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılmış olan pek çok tarihi yapı yerine yenisinin yapılacağı gerekçesiyle yıkıldılar. Yerlerine güzellik endişesinden uzak çok katlı binalar yapıldılar. Bir kısım tarihi yapının yanına da ana bina ile uyumsuz yeni bina ve eklemeler yapıldı. Bu binalar Ulus'tan Kavaklıdere'ye kadar şunlardır;

Ulus'ta Bulvarın tam başında yer alan iki sıra dükkanlar, 1959 istimlakleri ile yıkıldılar. Ziraat Bankası'nın yanına iki uyumsuz bina yapıldı.

Ulus'taki Cumhuriyetin ilk yapılarından olan zarif Posta Sarayı yıkıldı. Yerine çok katlı özelliksiz bir bina yapıldı.

Emlak ve Kredi Bankası'nın yanına bugünkü özelliksiz ve çirkin eklemeler yapıldı.

İller Bankası'nın yanına başka bir çirkinlik eklendi.

Kültür Bakanlığı'nın yan-arkasına o güzel binaya yakışmayan bir yapı kondu.

Radyoevi'nin yanına eski bina ile uyumsuz bir ekleme yapıldı.

Şimdiki Ankara Adalet Sarayı'nın bulunduğu yerdeki Hububat Silosu ve Tekel Ambarları yıkıldı. Bu binaların önünden Bulvara paralel olarak uzana Ambarlar Yolu kaldırıldı ve Ambarlar Yolu ile Bulvar arasında akan İncesu Çayının üstünün örtülmesi sonucu oluşan alanla birlikte eski binaların yerine bir Adalet Sarayı yapıldı. Böylece Bulvarın yükünü azaltan bir yol kaldırıldığı gibi Bulvara, Adalet Sarayı gibi hızlı bir insan trafiği olan dev bir yapı ile yeni bir yoğunluk yüklendi.

Zafer Parkı'na bakan ve Orduevi yanında yer alan eski tarihi Danıştay Binası yıkılarak yerine şimdiki çok katlı bina yapıldı.

Zafer Parkı'nın Danıştay'ın karşısında kalan bölümünde yeraltında kapalı çarşı ve üst bölümünde de boylu boyunca bir bina yapılarak parkın bir bölümü yok edildi.

Zafer Parkı'nın Danıştay'ın önünde kalan kısmı Ankara Belediyesince kaldırılarak otopark ve yeraltı garajı yapılmak istendi. Bu teşebbüs Danıştay mensuplarının yaptığı hukuk mücadelesi ile önlendi.

Kızılay'ın tarihi zarif binası, Kızılay'ın yoz yöneticilerince yıktırıldı ve yerine iş hanı yaptırıldı. Böylece yalnız tarihi bina değil, Kızılay'ın en güzel park-bahçesi de yok edildi.

Güven Park'ın devamı olan yeşil alana 1961 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nca yeni bir bina yapıldı. Bir bölümünde Dikmen ve Çankaya yönüne giden otobüs ve minibüsler için bir terminal oluşturuldu. Böylece tarihi Gücen Park daraltıldı ve Anıtlarla birlikte bakımsızlığa terk edildi.

Kızılay'da dış dünyaya özentisi ile bir gökdelen yapıldı. Gökdelenin ön yüzlerinde yer alan Kuzgun Acar'ın rölyefi ve Selçuk Milar'ın Ziraat Bankası'nı simgeleyen başak rölyefleri zamanla kaldırıldılar. Böylece bu iki güzelliğin yok edilmesi ile elde yalnız bir beton yığını kaldı.

İmar ve yapılaşma konusunda en büyük yozlaşma ile Bulvarın sonunda yer alan Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün bulunduğu yerleşkede yapılan ek bina, çok katlı lojman ve tesislerle bu alan güzelliğini yitirdi. Köşk eski güzel, zarif ve sakin halini kaybederek bir sürü kapıdan girip çıkılan bir memur silosuna dönüştü.

Kamu Kurumlarının Yeni Bina Merakı ve Ulus'tan Kızılay'a Taşınmaları

1960 yılında TBMM'nin yeni binasının yapılmasından sonra bakanlıklara hizmet binalarının planlı yapımı sona erdi. Daha sonra Milli Savunma ve diğer kamu kuruluşlarınca bu alana gereğinden fazla bina yapılarak güzelliği bozuldu. Kızılay ve Bulvarın yükü artırıldı. Önce TBMM arkasında ek hizmet binaları ve lojmanlar yapıldı. Milli Savunma Bakanlığı'nın arkasına ve Dikmen tarafına yeni hizmet binaları ve lojmanlar yapıldı. Ulus'taki Maliye Bakanlığı ve Sayıştay, Ulus'u beğenmeyerek Yenişehir'e yeni binalarına taşındılar.

Toplu Taşımacılığın Yetersizliği, Bulvarın İnsanlardan Uzaklaştırıp Araçlara Terk Edilmesi

Bir taraftan Yenişehir'in genişletilmesi ve kat sayısının artması ile bölgede oturan ve çalışan nüfus sayısının eskiye oranla onlarca misli artırdı. Diğer taraftan çalışan nüfusun Ankara'nın dört bir yanında oturdukları semtler ile Kızılay-Bakanlık-Eskişehir Yolu bölgesindeki işyerleri arasındaki bağlantısı sağlıklı bir şekilde kurulamadı. Raylı sistemin genişletilememesi

sonucunda bu ihtiyaç minibüs ve otobüsle özömlenmek istendi. Bunun neticesinde bölgeden geçen otobüs ve minibüslere durak ve başlangıçta bir terminal bulma zorunluluğu doğdu. Bugün Sıhhiye'den Bakanlıklar'a kadar uzanan otobüs durakları ile Güven Parktaki yeşil alanın yerine oturan minibüs ve otobüs durakları bu yanlış gelişmenin ürünüdür.

Bulvarın son on beş yılda yaşadığı en olumsuz değişim, Bulvarın insanlardan uzaklaştırılıp araçlara terk edilmesi ve taşıt trafiğinin hızlandırılmasıdır. Alt ve üst geçitler ile yalnızca kent irkinleştirilmekle kalınmadı, aynı zamanda insanların hareketi de güçleştirildi. Bunlar yalnızca taşıt trafiği düşünölerek yapıldı. İnsan düşünölmedi. Bunları planlayanlar, güzellik anlayışını, kentin tarihini ve kimliğini bir tarafa ittiler. Kentin en güzel bulvarları ve meydanları delik deşik edilerek hızla akıp giden taşıtlara terk edildi.